Копчик Валентина Вікторівна
здобувачка ступеня вищої освіти «магістр» педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ «МИСТЕЦТВА» В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Сьогодні в умовах модернізації української освіти одним із напрямків оптимізації навчального процесу є його спрямування на демократизацію взаємовідносин учителя та учня, що відображається в нових підходах до навчання: створенні сприятливої атмосфери співробітництва, зниженні монологічного викладу матеріалу та дублювання інформації, яка може бути отримана з доступних джерел і переходу до діалогізованого спілкування з учнями в ході навчального процесу, інтенсифікації впровадження в навчальний процес активних методів навчання, які дають можливості для розкриття творчої особистості, розвитку ініціативи, активізації пізнавально-навчальної діяльності учня. Дитиноцентрований підхід є один із факторів ефективної взаємодії учасників освітнього процесу [2, с. 207].

Результати дослідження дають змогу учителю проводити сучасне навчальне заняття компетентнісного підходу з урахуванням здібностей, інтересів кожного учня. Започаткована реформа Нової української школи і запровадження компетентнісної парадигми перемістило акценти в площину формування й розвитку здатності критично мислити і творчо застосовувати набуті знання на практиці. У такій концептуальній моделі вчителі, як правило, використовують методи і педагогічні технології, орієнтовані на учня. Суттєвою ознакою сучасних інноваційних процесів у сфері освіти є їхня технологізація – неухильне дотримання змісту і послідовності етапів впровадження нововведень.

Історично поняття «технологія» (від грец. техно – мистецтво, майстерність і логос слово, вчення) склалося як наука про майстерність, мистецтво володіння процесом. Педагогічна технологія с певним інструментом навчання і виховання, яким може оволодіти педагог.

Емоційний інтелект розвивається впродовж життя людини під впливом багатьох чинників, зокрема і педагогічних. До педагогічних чинників, які сприяють розвитку емоційного інтелекту дитини, належать такі: вразливість учителя; комфортна атмосфера в класі; якість спілкування з однолітками; взаємодія учнів на уроці (парна, групова роботи); діяльність, що приносить

позитив; рухливість та активність у рамках уроку та після нього (ранкові зустрічі, прогулянки, ігри); змістовність та яскравість матеріалу, що вивчається; наочність, яка бентежить почуття (казки, мультфільми).

Учні краще запам'ятовують емоційно забарвлену інформацію, яка викликала в них певні переживання, витворила яскраві образи. Така навчальна інформація сприяє ефективному засвоєнню знань й позитивно впливає на пам'ять, мислення та уяву дитини. Для цього використовуються різні прийоми, методи й форми навчання відповідно до вікових та психофізіологічних особливостей учнів. Взаємодіяти, комунікувати, висловлювати власні судження, відстоювати свої переконання, знаходити компроміс, а отже, проживати емоції дозволяють дітям групові та парні форми роботи. Ранкові зустрічі, конкурси, квести, вікторини, турніри, проєктна діяльність – це ті форми навчальної діяльності, які викликають емоції у здобувачів освіти.

Ефективність розвитку емоційного інтелекту залежить від сформованості емоційної компетентності вчителя. Педагог має прагнути досягти високого рівня освітньої роботи з урахуванням положень Концепції Нова українська школа. Нам імпонує наукова думка Н. Бахмат про те, що «...сучасний учитель початкових класів має володіти не тільки глибокими професійними знаннями, а і характеризуватися високими людськими якостями, поєднання яких дозволить конструювати систему навчання, будувати освітній процес на високому педагогічному рівні» [1, с.112].

Розвинений емоційний інтелект передбачає органічну єдність емоційної реакції з аналітико-синтетичною діяльністю свідомості особистості, тому переживання художньої образності, як форма спілкування з літературою та мистецтвом, пронизує всі етапи сприймання. Так, звучання музики, образне багатство літературного твору, художнього полотна викликає безліч емоційних реакцій дитини. Відсутність таких реакцій збіднює ціннісно-смислову сторону художньо-естетичного сприймання.

Важливою ланкою навчальної роботи вчителя початкової школи на уроках мовно-літературної та мистецької освітньої галузі є формування навичок сприймання прекрасного в житті і мистецтві та емоційно-естетичної оцінки художніх творів. Сприймання здійснюється на матеріалі шедеврів світового образотворчого та музичного мистецтва, творів літератури сучасних авторів, як українських, так і зарубіжних, дозволяє розв'язувати наступні завдання:

– формування уявлення про особливості образної мови різних видів та жанрів літератури, образотворчого, музичного, хореографічного, театрального мистецтва, розуміння ролі виразних засобів у створені художнього образу (певного стану, настрою, характеру), твору мистецтва;

– розвиток уміння висловлювати власне ставлення та передавати емоційно-естетичне переживання щодо твору, який аналізується: у формі словесного відгуку на рівні емоційно-естетичної оцінки, художнього аналізу (порівняння зіставлення, виявлення загальних рис творів літератури, мистецтва, явищ культури), розгорнутої мистецтвознавчої оповіді, що передає естетичні погляди, смаки, ідеали студентів; у формі «графічної мови», передачі враження про твір за допомогою зображення, імпровізації, ритмічної мелодії, рухів та в

інших формах художньої творчості (миттєво виконані начерки і замальовки з пам'яті, вірш, есе, музика, театр, художня фотографія, анімація);

– формування предметних компетентностей у галузі художньої літератури, мистецтва, культури: про образотворче і музичне мистецтво, письменників, поетів, художників та композиторів, специфіку їхньої праці;

– засвоєння спеціальної літературознавчої та мистецтвознавчої термінології [3].

Ефективну методику розвитку емоційно-почуттєвої сфери на уроці літературного читання описують В. Підгурська, І. Голубовська. Алгоритм розвитку емоційного інтелекту здобувачів освіти на уроках літературного читання передбачає застосування цілого комплексу завдань, вправ, хвилинок релаксації для зняття тривожності та психологічної напруги; асоціювання з позитивними спогадами; елементів арт-технік (терапія грою; казкотерапія; кольоротерапія; пісочна терапія). Слушним вважають використання різноманітних методичних прийомів: передбачення змісту твору за заголовком чи ілюстрацією до тексту; придумування кінцівки твору чи продовження зі зміною сюжету; здійснення чарівних перетворень із негативними героями творів; прогнозування історії за поданим початком; створення асоціативного куща для характеристики героя твору; придумування свого заголовку твору; розповіді з власного досвіду дітей тощо. уроки літературного читання, які є дієвим механізмом впливу на емоційну сферу здобувачів освіти. Такі уроки покликані не лише формувати читацьку та комунікативну компетентності, а й збагачувати емоційний досвід учнів [2, с.210].

У підручниках Нової української школи «Українська мова та читання», розроблених відповідно до Типових освітніх програм (О. Савченко, Р. Шияна), є достатньо творів, що мають потенціал стосовно розвитку емоційного інтелекту учнів. Автори підручників приділяє багато уваги розвитку чуттєвої сфери учнів, про що свідчать як підбір текстів, так і продумані запитання для обговорення прочитаних творів, націлених на формування емоційного інтелекту Для розвитку емоційного інтелекту важливо, щоб діти зосереджували увагу на спостереженні за власними емоціями, на обговоренні того, що вони відчувають, на вияві своїх почуттів. Так, ліричні твори сприяють збагаченню емоційно-чуттєвого досвіду молодших школярів, допомагають помічати красу оточуючого світу й художнього слова. При опрацюванні таких творів корисними будуть завдання на формування в учнів здатності сприймати емоційний тон поезії, відчувати інтонаційну змістовність вірша. Так, під час вивчення вірша Миколи Сингаївського «Прощальний танок» можна виконати таку роботу в групах. Учням пропонуємо заплющити очі і прослухати поезію, «побачити» картину й «почути» звуки.

Психологи зазначають, що люди з низьким рівнем емоційного інтелекту відчувають себе нерішучими, занадто вимогливі до себе. Тому існує багато вправ на розвиток емоційного інтелекту учнів. До освітньо-виховного процесу в початковій школі, окрім згаданих вправ, на думку Л. Масол, варто включати креативні педагогічні технології [4, с.115]:

– драматизацію – перероблення розповідного твору на драматичний

(діалог дійових осіб за сюжетом з елементами акторської гри, умовного перевтілення дає змогу формувати чутливість до інтонації, емоційного тону мовлення);

– пантоміму – створення образу за допомогою пластичних рухів, жестів, міміки (пластичні мініатюри, пантоміми-імпровізації, експромти-імітації);

– інсценізацію – сценічне виконання твору (казки, пісні, образів і сюжетів картин, що «оживають») з елементами сценографії (декорації, костюми);

– театралізацію – інтерпретацію певного тексту або події з використанням акторської гри (інтонація голосу, міміка, пози, жести, рухи) та комплексу театральних атрибутів (маски, костюми, грим, реквізит, ляльки).

Педагогічне керівництво художньо-ігровою, зокрема театральною, діяльністю учнів включає такі складові:

– організаційно-процесуальне забезпечення (розробка ідеї, теми, сценарію, загальної драматургії уроку з художньо-ігровим конструктивним, театральним компонентом, організація процесу ігрового навчання, форми й методи оцінювання освітніх результатів);

– емоційно-психологічне забезпечення (створення сприятливого психологічного клімату, творчої атмосфери);

– матеріально-предметне забезпечення (підготовка дидактичних матеріалів, створення художньо-естетичного середовища, організація простору класу для рухливої гри, оформлення уявної сцени).

У процесі навчання учнів початкової школи варто використовувати технології креативної спрямованості, які мають творчо-активізуючі цілі та розвивально-виховний характер й безпосередньо пов'язані з використанням різних видів мистецтва і творчої діяльності. На наше переконання, їх слід називати художньо-творчими освітніми технологіями. Освітні технології необхідно визнати ефективним способом модернізації та удосконалення вітчизняної системи мистецької освіти, запевняє Л. Масол [4, с.117].

Діапазон креативних педагогічних технологій, зокрема на основі пантоміми, для молодших школярів необмежений. Надихатимуть на створення імпровізованих пантомімічних етюдів яскраві образи літератури, образотворчого мистецтва, музики для дітей. За допомогою міміки, жестів, рухів учні здатні «оживити» картину чи скульптуру, розіграти під впливом художніх образів сценку, діалог (словесний або німий). Під час організації сприймання творів літератури та мистецтва розвитку фантазії учнів сприятимуть такі завдання, як, наприклад, «обери «героїв» оповідання, казки, картини і розкажи про них».

Значним засобом впливу на розвиток емоційного інтелекту молодших школярів є гра, за допомогою якої діти досягають поставленої мети, прагнуть успіху, здобувають перемогу. Гра допомагає учням повірити в себе, що сприяє підвищенню самооцінки дитини. Окрім гри, потужним джерелом емоцій для молодших школярів є театралізована діяльність. Завдяки театралізації дитина вчиться відчувати емоційний стан героїв твору, перевтілюватися, щоб краще зрозуміти характери персонажів та правильно їх відтворити. Театралізована

діяльність сприяє навчанню учнів передавати цілий спектр емоцій: радість і сум, захват і розчарування, задоволення й образу, віру й сумнів. Використання засобів театралізації знімає емоційну напругу, розвиває довіру одне до одного, дає можливість висловити свої почуття. Учні вчаться розуміти свій емоційний стан та відчувати емпатію.

Навчальні анімаційні фільми є ще одним із засобів розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Мультиплікація дуже близька до світу дитинства, бо в ній завжди наявна гра, злет фантазії й немає нічого неможливого, стверджує Р. Силко [5, с.189]. Учені акцентують на тому, що використання мультфільмів на уроках в початковій школі допомагає дитині сформувати власне бачення добра та зла, підвищити загальну обізнаність, розвинути критичне мислення.

Отже, проблема розвитку емоційного інтелекту у сучасних динамічних суспільних умовах залишається недостатньо дослідженою, потребує ґрунтовного наукового вивчення. Нове бачення освіти вимагає віднайти розумне співіснування мислення та емоцій, встановлення гармонії між людським розумом і навколишнім світом. Завдання творчого характеру допомагають молодшим школярам адекватно виявляти почуття, описувати свої емоції, розуміти мотиви їх виникнення та управляти ними. Занурення в емоційний стан персонажів, художніх образів сприяє кращому розумінню мотивів їх вчинків, подій виробляє власне ставлення до прочитаного, зображеного, формує вміння співпереживати героям твору, слугує глибшому усвідомленню внутрішнього світу персонажів. Використання на уроках літературного читання та «Мистецтва» завдань, що передбачають тісний зв’язок емоцій та міркування, сприятиме розвитку емоційного інтелекту здобувачів освіти. Оволодіння емоційним інтелектом учнями початкових класів має стати важливим досягненням дитини в молодшому шкільному віці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахмат Н. В. Розвиток професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи в Україні. *Молодь і ринок.* 2015. №8. С. 112–116.
2. Красовська О.О., Веремчук А.П., Сойко І.М., Кирилович О.Ф. Креативні педагогічні технології розвитку емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку на уроках мовно-літературної та мистецької освітньої галузі в середовищі Нової української школи. *Суспільство та національні інтереси: журнал*. № 2(10) 2025. С. 207-221. DOI: https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-2(10)
3. O. Krasovska, O. Khomiak, I. Soiko, N .Miskova, & O. Kyrylovych Creative Pedagogical Technologies for the Development of Emotional Intelligence of Primary School Children in the Educational Environment of the New Ukrainian School. *Creative Education,* 16, 904-919. https://doi.org/10.4236/ce.2025.166056
4. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.
5. Силко Р. М. Мульт-терапія як технологія виховання дітей. Активна мульт-терапія. *Вісник. Педагогічні науки*. 2014. № 120. С. 188–190.